

Zuid-Afrika - Waar wij allemaal geboren zijn

Maarten Udo de Haes, geestelijke in De Christengemeenschap, bezoekt Zuid-Afrika en Namibië. Ook in de gemeenten van De Christengemeenschap aldaar heerst malaise. Zuid-Afrika: Kaap zonder hoop?

Maarten Udo de Haes

priester in De Christengemeenschap

Hoeveel mensen dromen niet van Afrika? Hetzij vanuit een vaag verlangen dit werelddeel eens te bezoeken, hetzij vanuit een duidelijke existentiële gedrevenheid. De Italiaanse Kuki Gallmann vindt haar bestemming ondanks vele tegenslagen in Afrika. In haar boek *Ik droomde van Afrika* beschrijft zij hoe zij reeds als kind heel diep, met absolute zekerheid deze bestemming voorvoelde. *Out of Africa* van de Deense Karen Blixen is ook een voorbeeld van een diepe verbondenheid met dit continent.

Mijn eigen ervaring bij het bezoek aan Zuid-Afrika en Namibië was vergelijkbaar met het na lange tijd weerzien van mijn geboorteland. Ook al is het in uiterlijk opzicht totaal anders, toch was er een diep gevoel van herkenning, van vertrouwdheid. De verklaring voor dit diepverborgen herkenningsgevoel vond ik voor mij zelf in het feit dat Afrika inderdaad ons aller geboorteland is. We komen er allemaal vandaan. Of we nu te rade gaan bij de geesteswetenschap of bij de paleontologie: Afrika is onze bakermat. Ook Laurens van der Post beschrijft het Afrikaanse continent als de wieg van de mensheid, de plaats waar de mens concreet de fysieke aarde betreden heeft.

Je zou kunnen zeggen dat iedereen een diepe herinnering aan Afrika heeft, omdat het ons Terra Natalis is. Ook al was de aanleiding dat Vasco da Gama deze naam aan het huidige Natal gaf (met Kerstmis 1497) een andere, toch spreekt dit toeval een duidelijke taal: in Afrika zijn wij geboren en hebben wij onze allereerste kindertijd doorgemaakt. Maar deze indrukken, die diep in ons wezen associaties oproepen met geboorte, paradijs en kindertijd van de mensheid, worden al heel gauw overschaduwed door tegenovergestelde waarnemingen, namelijk die van sterven, dood en ellende. Je wordt wakker geschud door het levensgevaar dat overal loert.

Ook ik werd geconfronteerd met een land waar de dood dicht bij de mensen komt. Alleen al het verkeer in Zuid-Afrika (dat toch beslist geen slechte infrastructuur heeft) komen jaarlijks veertig- tot vijftigduizend mensen om, zeg maar honderddertig per dag. Dat is meer dan in Amerika, waar zeventien keer zoveel auto's rondrijden en drie keer zoveel mensen wonen. De tekst *Arrive Alive* die op grote borden langs de snelwegen staat te lezen, blijft voor duizenden weggebruikers een vrome wens die niet in vervulling gaat. De autowrakken in de berm zijn daar de stille getuigen van. Op Kerstdag (dies natalis) stond de 'dodenteller' alweer op 555. Ook voor een priesterseminarist die met zijn stagetijd in De Christengemeenschap in Johannesburg was begonnen, is een autorit naar een gemeentelid fataal geworden. Het verkeer is letterlijk moordend.

Een ander gebied waar de dood rondwaart vormt het aids-probleem. Dit slagveld is zo gigantisch dat het ons bevattingsvermogen overstijgt. Van de zesentwintig miljoen Afrikanen met HIV/Aids woont het grootste deel in Zuidelijk Afrika. Eén op de zes zwangere vrouwen in Zuid-Afrika en Namibië is besmet. De dood en ellende die HIV en Aids hebben aangericht, is groter dan de gevolgen van welke natuurramp, burgeroorlog of genocide ook. Op grond van de fatale gevolgen van deze epidemie hebben de VN de groei van de wereldbevolking naar beneden bijgesteld.

Zuid-Afrika, land vol spanningen, ongerijmdheden, tegenstellingen. Sinds drieënhalve eeuw hebben wij Nederlanders een haat-liefde relatie tot dit land. In de 'taveerne tussen twee oceanen' (zoals de verversingspost door zeelieden van de VOC genoemd werd) is heel wat uitgevochten. Is het voor ons niet vaak een onbehagelijk en gênant gevoel dat het principe van de apartheid juist met een Nederlands woord wordt aangeduid, waarschijnlijk het enige Nederlands dat de hele wereld verstaat.

Ik sprak in diverse plaatsen over Nederland en over de internationaal veel geroemde en verguisde Hollandse tolerantie, vooral op godsdienstig gebied. Ik werd er fijntjes op gewezen dat de Nederlands Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika als toonbeeld van intolerantie geldt. En dat er naast de 'verkrampes' ook de 'verligtes' zijn, verandert daar nauwelijks iets aan. Is het niet een wat ongemakkelijk gevoel dat de Nederlanders die naar Zuid-Afrika trokken - generaliserend gesproken - niet zo'n moeite hadden met de apartheid, terwijl wij in eigen land het vaakst de verwijtende vinger daar naar uitsteken? Juist de Nederlandse houding wordt in Zuid-Afrika veelal niet begrepen.

Doordat ik in de maand oktober in Zuid-Afrika was, kon ik via de media getuige zijn van de overhandiging van het eindrapport van de Waarheid- en Verzoeningscommissie. ('The week the door opened on a horrible past'). Aartsbisschop Tutu huilend bij het aanhoren van alle gruwelijkheden... Maar ook hier weer kwam naar voren dat de wereld niet eenvoudig in goed en kwaad valt te verdelen. Ook het ANC had zijn folterkampen, verscholen in het groen. Niemand gaat vrij uit.

En wat gaat er met het land gebeuren als de nieuwe president niet het charisma blijkt te hebben van Nelson Mandela? Niemand kan het zeggen.

Alles verandert zo snel dat het niet meer bij te houden is. De angst wordt groter, het toekomstperspectief kleiner. Vooral voor de blanken. Wanneer je de mensen vraagt hoe het land er over vijf jaar uit zal zien, is meestal het antwoord: "Geen idee, maar in ieder geval onherkenbaar."

De blanken vertrekken in groten getale, hoofdzakelijk naar Amerika, Canada, Engeland en Australië. Zowel de existentiële angst als het gebrek aan perspectief drijft hen weg. Door positieve discriminatie is veelal geen plaats meer voor hen op de arbeidsmarkt. Voor degenen die vertrekken is het bitter hun land, waar ze met hart en ziel van houden, te verlaten. Voor degenen die blijven, wordt de gespannen situatie alleen nog maar extremer en bedreigender. De vertrekkers worden dan ook veelal met scheve ogen bekeken door de blijvers. Het is niet zo makkelijk om over en weer begrip voor elkaar op te brengen. De maatschappelijke malaise heeft uiteraard ook zijn weerslag op het leven in de gemeenten van De Christengemeenschap. Een echtpaar verschijnt zondag niet in de dienst, want beiden liggen zwaargewond en toegetakeld in het ziekenhuis. Een vriend van mijn collega wacht op een verblijfsvergunning in Engeland. Hoewel geboren en getogen in Zuid-Afrika, heeft hij daar niets meer te zoeken nadat onlangs zijn vrouw, zijn moeder en zijn zuster ontvoerd en vermoord werden.

Eén van de beide collega's in Johannesburg (de grootste gemeente in Zuid-Afrika en Namibië) kon en wilde zijn teleurstelling en frustratie niet meer verbergen, toen op de jaarlijkse Michaëlsconferentie nog geen derde van het aantal deelnemers van vorig jaar kwam opdagen.

Des te bewonderenswaardiger is het dat de gemeente de moed niet verliest, plannen maakt voor de verbouwing van de kerk en zich maandelijks inzet voor de Moonlightmarket, niet in de laatste plaats ten behoeve van extra inkomsten. De Moonlightmarket is een initiatief van de Vrije School: een maandelijks weerkerende manifestatie bij volle maan. De met rieten daken overdekte stalletjes worden smaakvol ingericht en de waren uitgestald. Houtsnijwerk, textiel en kleding, medicijnen en etherische oliën, kunst en praktische voorwerpen. Kortom, alles wat op een markt thuishoort. Voor de deelnemende verkopers geldt echter de voorwaarde: slechts goed verzorgde koopwaar van degelijke kwaliteit mag worden aangeboden.

De gemeente van De Christengemeenschap verzorgt sinds jaar en dag de catering. Het gezellige openluchtrestaurant wordt goed bezocht, er is zelden een onbezette tafel te zien. Een strijkje (met blazers en zangers) draagt bij tot de algehele opgewekte stemming. De Moonlightmarket heeft intussen zo'n faam, dat zij in het passagiers-magazine van de Suid-Afrikaanse-Lugdiens staat aangeprezen.

De stad Johannesburg, nog niet eens zo oud, is een triest voorbeeld van vergane glorie. Weliswaar ademen de bankgebouwen en de winkelcentra nog de sfeer van pracht en praal.

Maar de fonkelende kroonluchters, de glimmende marmeren vloeren en de weelderige overdaad kunnen toch niet verbergen dat er ondergangsstemming heerst, die van: we rijden naar de afgrond, maar we reizen tenminste eerste klas. De gigantische kale stortbergen van de goudmijnen liggen in en buiten de stad als resten van wat eens onvergankelijke rijkdom scheen. De toerist is nog steeds onder de indruk van deze metropool, maar de Johannesburger weet beter. Wat nog mooi lijkt, is slechts de façade van een stervende stad.

Na mijn bezoek aan Johannesburg ging de reis naar Windhoek, de enige plaats in Namibië (het voormalige Zuid-West-Afrika) waar zich een gemeente heeft ontwikkeld. Naast een verbouwde meubelfabriek die als kerk dient, verrijst een nieuwe kerk, waarin de gemeente volgend jaar haar intrek kan nemen.

Na een halve dagrit over de savanne komen we op een farm waar een kapel is ingericht waar de vernieuwde sacramenten voor de kleine, hoofdzakelijk zwarte, gemeenschap worden voltrokken.

Zoals elders in zuidelijk Afrika is de meest gesproken taal ook hier het Afrikaans. De rituelen van De Christengemeenschap worden sinds 1972 (behalve in het Engels en in Windhoek in het Duits) in het Afrikaans gehouden. Toch lijkt deze taal meer en meer uit onze gemeenten te verdwijnen. Dit, terwijl toch het Afrikaans officieel en ook feitelijk veel wordt gesproken. De keren dat ik in het Nederlands heb gecelebreerd, vormde dit voor de gemeente en de ministranten niet de geringste hindernis. Het was integendeel een bijzondere belevenis om waar te nemen hoe het Nederlands op een natuurlijk wijze zijn weg vindt, als water in een rivierbedding.

De dichteres Sheila Cussons is zich er overigens van bewust dat het Afrikaans in zijn voortbestaan wel degelijk - en opnieuw - bedreigd is. Haar Gebed van die loot aan die wynstok uit een bundel religieuze gedichten spreekt een duidelijke taal:

Gebed van die loot aan die wynstok

*Solank as wat die mens
sy gewaarwordinge in taal bly formuleer
Here, laat my taal leef
en dat U hom nooit van die liggaam
van Afrika sal amputeer nie -
en waar U moet terugskoel, Heer,
laat ons u hand herken en rustig weet
U sal uit die vurige sap
wat U nou tot besinning kasty
iets wat helder en edel is eindelijk distilleer.*

Aansluitend aan de gebiedssynode die in Windhoek plaats vond, bezocht ik de gemeente in Kaapstad en het Camphill-dorp Alpha. Na de droogte van de Namibische savanne en woestijn, is Kaapstad een verademing. De parken, de botanische tuinen, de bergen en de stranden, de spelende walvissen vlak voor de kust en de zeehonden die tot in de haven komen, je kijkt je ogen uit. Piloten van de Lufthansa en de KLM maken wel eens een extra rondje voor de landing om de passagiers te gerieven, een extraatje dat de maatschappij zich niet overal zal kunnen veroorloven.

Van de mooie, multifunctionele kerk wordt niet alleen door de gemeente dankbaar gebruik gemaakt. Vele activiteiten en bijeenkomsten van andere groeperingen vinden daar plaats. De plaatselijke geestelijke (na het vertrek van zijn collega alleenstaand) kan het vele werk ternauwernood aan. Het positieve aspect is dat de zelfwerkzaamheid van de gemeente daardoor gestimuleerd wordt.

Tenslotte ging de reis naar Durban (Natal). De gemeente is daar over een wijde omgeving

verspreid, tot Pietermaritzburg toe. Zij kerkt in een kapel buiten Shongweni. Dit is met afstand het meest schilderachtige Christengemeenschapscentrum dat ik ooit bezocht heb. De kapel is gebouwd in Zoeloestijl met een rieten dak op schuinstaande boomstammen rustend. Het uitzicht is riant over een diep dal waar zebra's en giraffen zich te goed doen aan het verse lentegroen aan de oever van een stuwmeer. Aan de overkant van het dal ligt de oude weg waar de boeren naar het noorden trokken om zich in Transvaal te vestigen. In dit gebied, dat er nu zo vredig en stil bij ligt, woedde tot voort kort nog een bloedige stammenoorlog.

Hoe mooi de kapel er ook ligt, helaas staat hij er nu al vier jaar onvoltooid, en kerkt de gemeente in de crypte. De toekomst van de gemeente is onzeker. Ook dit is een voorbeeld van het feit dat de problematiek van de gemeente een afspiegeling is van de problemen in het gehele land. Maar ondanks al deze onzekerheid en angst leeft er bij velen een bewonderenswaardig vertrouwen in de toekomst. Want, zo zei iemand in een kringgesprek met medewerkers van het Camphilldorp Alpha, in welk land is het mogelijk dat er een rapport verschijnt over Waarheid en Verzoening? Welk land wordt een natie van de Regenboog genoemd, het teken van het Verbond en de Vrede? En welk land kent een Kaap de Goede Hoop?

En inderdaad, toen ik dat hoorde, kreeg ik grote bewondering voor het geduld en de moed van de mensen die daar leven en werken. Maar deze gevoelens van bewondering voor de 'volhouders' en 'blijvers' staan lijnrecht tegenover mijn begrip voor de 'vertrekkers', voor wie de droom van Afrika een nachtmerrie is geworden. Voor hen werd het land van hun geboorte een Kaap zonder Hoop.

Hoe dan ook, al mijn tegenstrijdige gevoelens die om de voorrang wedijveren, versterken slechts mijn diepe genegenheid en liefde voor Afrika. Het land dat eeuwen geleden met een soort van heldervoelendheid ons Terra Natalis werd genoemd.

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 27, februari 2000

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl